

mernú interpretáciu (tak typické pre mnohých autorov, ktorí sa, v snahe nikoho si nepohnevať, boja jasne vysloviť svoj vlastný postoj). Zrozumiteľne povedané, autorka pomenúva veci ich vlastnými menami. Skromne sa domnievam, že toto je výsadou len menšej časti historikov – spravidla tých, čo vzdorovali totalitnej marxistickej ideológii, alebo časti tých, čo naopak nezažili pretvarovanie a vynútenú autocenzúru spreď roka 1989 a publikovanie svojich názorov pokladajú za samozrejmosť. Autorka nepodľahla ani novej agresívnej vlne politickej korektnosti, ktorej súčasťou je potieranie národného princípu. Píše – a aj publikuje – tak a len tak, ako jej káže jej racionálny úsudok, vedomie a svedomie. Práce a autori tohto razenia sú v dnešnej dobe, keď sa všeobecne relativizuje nielen historická pravda, národné povedomie a národ je ohľupovaný zbulvarizovanými médiami i nevzdelanými politikmi, veľmi potrební.

Nakoniec, odborne podložená a fundovaná práca o poľskej politike voči Slovákom na odstúpených územiach celkom legitímne otvára cestu aj alternatívnym výkladom sporných udalostí na slovensko-poľskom pohraničí v období po 1. septembri 1939. Po jej prečítaní sa totiž nemôžeme ani najmenej čudovať, že príchod slovenskej armády v septembri 1939 bol pre slovenskú menšinu, dovtedy kvárenú bezohľadnou polonizáciou zo strany štátu i cirkvi, doslova oslobodením. No to už je téma na iné miesto...

*

KOL.: *Ozbrojené sily Slovenskej republiky. História a súčasnosť.* Bratislava : Magnet Press, 2005, 206 s. (MARTIN LACKO)

Prednedávnom, v roku 2005, vyšla navonok veľmi reprezentatívna publikácia s názvom *Ozbrojené sily Slovenskej republiky. História a súčasnosť.* (Pre menej informovaných treba hneď na začiatok objasniť, že pod ozbrojenými silami si musíme v tomto prípade predstaviť len armádu, nie všetky ostatné ozbrojené zložky štátu, ako napr. žandárstvo). Aj to je totiž jeden z výsledkov reformy armády z roku 2002.

Už pri letmom pohľade do knihy musí čitateľ oceniť, okrem kvalitného a pútavého spracovania (obálka, papier), aj štruktúru knihy, ktorá je pomerne veľmi prehľadná. Popisné časti sa striedajú s medailónmi výrazných vojenských osobností, no najmä s množstvom fotografií. Takisto treba vyzdvihnúť i fakt, že publikácia je vydaná dvojazyčne, slovensko-anglicky, čím sa stáva využitelnou aj za hranicami našej malej krajiny. Z druhej strany tým však rastie nielen úroveň knihy, ale aj zodpovednosť autorov, aký obraz našej národnej histórie – a nás samých – pošlú do sveta.

Na úvod dve poznámky terminologického rázu: Pokiaľ hovoríme o ozbrojenom odboji za 2. svetovej vojny, malo by sa hovoriť o boji proti nacizmu. Fašizmus bol totiž v Taliansku a pokiaľ je nám známe, žiadne talianske jednotky neboli ani na území Slovenska... Ak sa už autori rozhodli pokračovať v akceptácii zaužívanej ľudovej terminológie (*fašizmus* miesto *nacizmu*), mali dohliadnuť aspoň na správnosť anglických prekladov. Nemalo by sa totiž stávať, že oba termíny sa používajú ako synonymá, a to dokonca v prekladoch (fašizmus preložiť ako „Nazism“ – s. 5). Prijemné nie sú ani chronologické preklepy (február 1947 preložený do angličtiny ako február 1946 – s. 117).

Vrátim sa však k tomu najpodstatnejšiemu, a to obsahovej stránke knihy.

Medzivojnovému obdobiu, keď sa Slováci oslobodili z maďarského šovinistického jarma a stali sa súčasťou ČSR znamenajúcou ich národnú záchranu, nemožno vytknúť nič zásadné. Autor prvej kapitoly nazvanej *V spoločnom štáte*, Miloslav Čaplovič, zachytil v krátkosti všetky podstatné okruhy súvisiace s budovaním a existenciou spoločnej armády (s. 8-59). Vzhľadom na veľký vojensko-politický význam by sa azda očakával len väčší priestor pre obdobie pôsobenia čsl. légii a najmä armády v rokoch 1918/1919 už na území nového štátu. Navyše, ako je známe, bolo to obdobie, keď armáda – fakticky poslednýkrát až do svojho zániku v marci 1939 – bojovala ako organizovaný celok. Isté pochybnosti som mal tiež pri terminológii. Namiesto hojne používaného termínu „obsadzovanie“ (čsl. jednotkami) v spomenutom období rokov 1918/1919 by som zrejme ako priľhavejší volil termín „oslobodzovanie“.

Dobrý dojem z knihy sa mi však okamžite stratil, keď som si nalistoval 2. kapitolu s názvom *V boji proti fašizmu (1939 – 1945)*, ktorej autorom je Jozef Bystrický. Ako je všeobecne známe, išlo o obdobie, v ktorom vznikla a pôsobila prvá slovenská armáda v dejinách. Takže – aspoň podľa názvu knihy – by sa dalo očakávať, že práve táto kapitola bude tvoriť ťažisko publikácie. O vzniku a pôsobení slovenskej armády sa tu však nedočítame! Čitateľ sa v jednom riadku síce dozvie o „*okupácii českých krajín a vytvorení Slovenského štátu*“ (s. 62), no existencia slovenskej armády sa mu viac-menej zamlčiava až do roku 1945 (s. 106). Na s. 62 sa síce píše, že „*prví slovenskí vojaci prišli do Krakova 10. 5. 1939*“, no ostáva asi len na dôvtipe a vzdelanosti čitateľa, aby si zodpovedal otázku, kde sa zrazu vzali slovenskí vojaci, keď slovenská armáda podľa tejto kapitoly v roku 1939 vlastne ani nevznikla?

Zmienka o tom, že po roku 1939 vôbec existovala, sa však predsa len objavuje v portrétiku povojnového generála Pavla Kunu. Bystrický spomína, že vraj od marca 1939 bol tento „*príslušník slovenskej armády, v ktorej až do začiatku*

SNP vykonával rôzne vyššie funkcie“ (s. 91). Škoda len, že nespomenul aspoň jednu z týchto „rôznych“ funkcií. Zbehlejší čitateľ by totiž mohol vydedukovať napríklad i to, že bol veliteľom Zaisťovacej divízie práve v čase, keď sa udial najväčší masaker spáchaný jej príslušníkmi v obci Maloduš dňa 2. augusta 1942...

Ak by sa názov Bystrického kapitoly nazýval napríklad „Slováci v ozbrojenom odboji“, nebolo by mu čo podstatné vytknúť. Azda len rozsahovú disproporciu medzi podkapitolami o účasti v zahraničnou odboji, ktorý (pri všetkej úcte k jeho účastníkom i obetiam) nedosiahol význam a rozsah SNP. Kým prvému venuje strany 62 až 95, teda dovedna 33 strán, na SNP mu ostali len strany 96 až 105, teda 9 strán (i z tohto počtu je len jedna strana textu a jeden medailón, zvyšok autor venoval fotografiám, najmä partizánov).

Túto kapitolu, ktorá je súčasťou knihy s názvom, aký je, musím preto hodnotiť ako manipuláciu, akú si nedovolila ani boľševická historická spisba v 50. rokoch. Nejde však len o históriu samotnej 1. SR, ale aj Povstania. Samovoľne sa totiž natíska otázka: Kde sa vlastne vzalo SNP, keď Slováci – podľa tejto knihy, ktorá bude reprezentovať dnešnú SR vo svete – vlastne nemali armádu? Nevieť si tiež predstaviť analogický prípad, že by kolektív súčasných historikov v inom štáte – napr. v Rusku – napísal prehľadové dielo o dejinách ruských ozbrojených síl a nespomenul by pritom Červenú armádu v rokoch druhej svetovej vojny! (Udivuje ma to tým skôr, že tento autor v minulých rokoch sám publikoval niekoľko prínosných štúdií na tému slovenskej armády). Či slovenskú armádu v tomto prípade „retušoval“ z vlastnej iniciatívy alebo na pokyn vydavateľa, je už vedľajšie.

I keď tému slovenských národných jednotiek neobjavil autor dejín vojnového obdobia Jozef Bystrický, dosť prekvapujúco sa nám tento fenomén objavil v období obnovenej čsl. armáde, teda v rokoch 1945 – 1948. Prítom autor tejto 3. kapitoly (*V prvých povojnových rokoch*) Jan Štaigl, sám priznáva, že niečo ako slovenské národné jednotky sa po roku 1945 nikdy nepodarilo vytvoriť. Skutočne zvláštny spôsob uvažovania autorov tejto reprezentatívnej publikácie! Slovenskú armádu (a teda ani jej, prirodzene národné, jednotky) v rokoch 1939 – 1945 nespomenieme, ale obdobie jednotného čsl. štátu, keď sa len plánovalo vytvoriť jednotky, ktoré mali byť zložené „predovšetkým z osôb slovenskej národnosti“ (s. 112), dáme rovno do nadpisu podkapitoly! (s. 112-115)

Po obsahovej i interpretačnej stránke je inak 3., ale aj 4. kapitola (nazvaná *Za železnou oponou* a mapujúca obdobie 1948 – 1989), tiež z pera J. Štaigla koncipovaná pomerne vyvážená a prehľadne; uvádza viacero súvislostí, ktoré zaujmú aj laického čitateľa. Na krátkom priestore sa mu podarilo poskytnúť takmer

všetky podstatné informácie charakterizujúce toto tragické obdobie. Napríklad to, že vývoj po r. 1948 sa niesol v znamení čistiek veliteľských kádrov, a tým aj pádu kvality armády. Absolventi vojenských škôl nestíhali nahrádzať vyhodnených. Utvorením Varšavskej zmluvy v roku 1955 sme sa stali súčasťou fakticky agresívneho paktu: „*V strategickej koncepcii Varšavskej zmluvy, založenej na ofenzívnej vojenskej stratégii ZSSR, územie ČSSR tvorilo dôležitý nástupný priestor proti krajinám NATO.*“ (s. 136)

Zo širšieho dejinného hľadiska vysvitajú takisto, pokiaľ ide o armádu, niektoré zaujímavé paralely s obdobím monarchie, ako aj 1. ČSR. Napr. slovenská mládež mala malý záujem o vojenské povolanie, čo podľa autora súviselo aj s tým, že by putovali rovno do českého pohraničia. Navyše, rovnako ako v centralizovanej 1. ČSR, aj v povojnovej komunistickej ČSR pretrvávala veľká prevaha dôstojníkov českého pôvodu. Obdobne to bolo aj s generalitou – v r. 1949 bolo zo 111 generálov len 9 Slovákov! (s. 140)

Polemizovať sa však dá najmä so Štaiglovým hodnotením ukrajinského nacionálneho hnutia, tzv. banderovcov, ktoré čiastočne zasiahlo aj Slovensko. Hodnotenie je poplatné tézam komunistickej historiografie: „*Stále častejšie však napádali dediny, lúpili a terorizovali obyvateľov a viacerých aj surovým spôsobom zavraždili.*“ (s. 120) Bolo by, mimochodom, veľmi zaujímavé porovnať, koľkých slovenských občanov zavraždili či okradli v skutočnosti cudzí banderovci, a koľkých vlastní partizáni koncom vojny... Týmto štvancom, ktorí bojovali proti obom zločinným režimom, hitlerizmu i stalinizmu, s cieľom žiť v samostatnom štáte – hrozila zo strany Stalina istá smrť. To bol hlavný dôvod ich prechodov cez Slovensko na západ. A ak sa aj v niektorých prípadoch nepochybne dopustili násilností, či zločinností, tieto prípady treba kriticky preskúmať, oddeliť realitu od povojnovej komunistickej propagandy...

5. kapitolu ten istý autor, J. Štaigl, pomenoval *Pod zástavou demokracie* (1989 – 1992) a názov 6. kapitoly (Imrich Purdek) nesie názov *Do euroatlantických štruktúr* (1993 – 2005).

Posledná kapitola by sa mohla pokojne volať aj ako „Inflácia armády a jej generality“. Pri listovaní tejto kapitoly vyvstáva v čitateľovi nevdojak otázka, o čom vlastne je celá dnešná armáda? Viac než 40 rokov bola armáda štátom v štáte; komunisti do nej pumpovali všemožné prostriedky bez ohľadu na potreby zvyšku civilného sektoru. Čsl. armáda bola pripravovaná na útočné operácie. Dnes sme členmi systému kolektívnej bezpečnosti a neustále sa reční o potrebe vysielania jednotiek na rôzne konfliktné miesta vo svete. Napriek tomu nebola v r. 2005 SR schopná vyslať na tieto bojiská ani jeden bojový prápor, či rotu, len

malé tylové jednotky... Pritom toľko podceňovaná 1. SR s 2,6 miliónmi obyvateľov a oveľa horšou ekonomickou situáciou mala aspoň dve bojaschopné divízie! Za osobitnú úvahu by stálo porovnanie počtu generálov. Bojujúca armáda 1. SR si vystačila so šiestimi, tá dnešná ich má – podľa publikácie – až 31!

I keď tieto posledné riadky presahuje rozmer recenzie, i samotnej knihy, ktorá vyšla v roku 2005, neodpustím si ešte niekoľko poznámok na margo súčasnosti.

Ruka v ruke s militarizáciou armády (a spoločnosti) komunistický režim dbal aj o ideologickú výchovu veliteľských kádrov v armáde; o „triedny a politický“ charakter jej príslušníkov. Akiste si mnohí ešte pamätajú prorežimové nariadenie u viacerých dôstojníkov komunistickej armády. Čitateľa sa preto zmocňuje zvláštny pocit, keď pod zástavami NATO vidí farebné fotografie dnešných generálov či plukovníkov, niekdajších dôstojníkov ČSLA. Bolo by zaujímavé zistiť, prečo sa tak rýchlo adaptovali na druhú stranu – pod krídla paktu, ktorú dovtedy nenazvali inak ako agresívny či imperialistický. Jednou z odpovedí môže byť aj to, že im ostali prakticky všetky dovtedajšie sociálno-ekonomické výhody. Ak k tomuto prirátame v súčasnosti najatraktívnejšiu zložku vojenskej činnosti – zahraničné misie –, kde vlastenectvo ani národný motív takisto nehrajú rozhodujúcu rolu, armáda v súčasnej podobe môže až nápadne pripomínať žoldnierske vojsko... Množstvo podnetov z armády i každodenného života preto nahrávajú názoru, že súčasná podoba i fungovanie armády sú najpotrebnejšími najmä z hľadiska jej zamestnancov; najmä dôstojníckeho zboru. Tí totiž požívajú sociálne výhody, o akých sa môže pracovníkom verejného sektora len snívať. Dodajme, že bez rizika, ktorému sú vystavené tisíce iných verejných činiteľov – policajtov, učiteľov či starostov. Skresanie týchto umelých nadpráh, zdedených ešte z komunistického režimu, bude akiste raz aktuálnou otázkou spoločnosti i politiky, i keď sa o nej dnes príliš nehovorí.

Bude tiež zaujímavé sledovať, ako sa dnešná, nebojujúca (a prakticky nebojaschopná) armáda vyrovná s ďalšou úlohou, ktorú má plniť – pomocou pri živelných katastrofách. Ako sa totiž nedávno prevalilo médiami, plne profesionalizovaná armáda si podľa všetkého nevie poradiť s upratovaním a zametáním snehu vo vlastných kasárňach, keďže na tieto služby potrebuje tender v hodnote takmer miliardy korún...

*